

PSYK112 0 Sosial- og personlighetspsykologi

Kandidat 120

Oppgåver	Oppgåvetype	Vurdering	Status
i Praktisk informasjon	Dokument	Ikke vurdert	Lever
1 DEL 1 Sosialpsykologi	Skriveoppgave	Manuell poengsum	Lever
2 DEL 2 Personlighetspsykologi	Skriveoppgave	Manuell poengsum	Lever

PSYK112 0 Sosial- og personlighetspsykologi

Emnekode	PSYK112	PDF oppretta	15.08.2017 13:17
Vurderingsform	PSYK112	Oppretta av	Anna Laupsa Helvik
Starttidspunkt	01.03.2017 10:00	Mengd sider	15
Sluttidspunkt:	01.03.2017 14:00	Oppgåver inkludert	Ja
Sensurfrist	Ikkje sett	Skriv ut automatisk retta	Ja

PSYK112 V17

Praktisk informasjon

PSYK112 Sosial- og personlighetspsykologi

1. mars 2017

09.00-13.00

Nynorsk: Klikk på innstillinger i høyre hjørne

Ingen hjelpemidler tillatt

Du skal svare på:

2 av 3 oppgaver i DEL 1 (Sosialpsykologi) og

2 av 3 oppgaver i DEL 2 (Personlighetspsykologi).

Du skal totalt svare på 4 av 6 oppgaver.

Alle fire oppgavene må besvares tilfredsstillende for å få bestått på eksamen.

Eksamensteksten og besvarelsen din vil være tilgjengelig i Inspira Assessment når eksamen er ferdig.

Sensur og Mitt UiB

Kunngjøring av sensur er senest 22. mars. Du får e-post med informasjon om begrunnelse, klagemuligheter og frister senest denne datoen.

DEL 1 Sosialpsykologi

DEL 1 - Sosialpsykologi

Kandidaten skal besvare 2 av 3 oppgaver.

Begge oppgavene må være besvart tilfredsstillende for å få bestått eksamen.

Husk å merke tydelig hvilke oppgaver du svarer på.

1. Gjør rede for sosialpsykologiske perspektiver og forskning vedrørende "selvet".
2. Hva er en "kult", og hvordan har sosialpsykologi bidratt til å forstå fenomenet?
3. Hva er fordommer? Hvilke psykologiske mekanismer ligger bak dannelse og opprettholdelse av fordommer, og hvordan kan fordommer endres?

Svar på 2 av 3 oppgaver her:

LEVERING

Oppgave 2:

Sosialpsykologisk forskning er studiet av hvordan mennesket tenker om, påvirker og forholder seg til hverandre som individer, i grupper og samfunnet som helhet. Et samfunn består av regler, normer og kultur. En norm beskriver hva som regnes som "normal" godkjent atferd innenfor en gruppe. Roller innefor en gruppe regnes som summen av normene for en gitt oppgave. Evolusjonsteorien understreker betydningen av gruppers påvirkning på individet. Det å være del av en gruppe avgjørende for om individer overlever og kan reproducere seg selv. Innefor en gruppe er det større tilgang av seksualpartnere og gruppen gir i tillegg beskyttelse for en selv og egen familie. Ostracism handler om følelsen av å stå utenfor en gruppe kan oppfattes som fysisk smerte.

En kult defineres som en trend eller en momentan "high" som lar mennesker bli del av en felles gruppe og streve etter et felles mål eller behov. Denne oppgaven kommer til å fokusere på positive og negative effekter av kult ved å belyse fenomener rundt gruppe og gruppetenkning. Som avslutning kommer oppgaven til å fokusere hvordan slike kult/gruppetenkingsprosesser kan endres.

Mennesket tenderer til å delta i kognitive motiverte prosesser. Hvordan en mottar, lagrer og prosesserer informasjon blir altså påvirket av behov, motiver og mål. Behovet for tilhørighet regnes som det viktigste behovet. Videre har mennesker et behov for kontroll av eget liv og verden en lever. Behovet for et positivt selvilde bygger på selvbekreftende bias: det å fokusere på det positive ved en selv og holde negativ informasjon utenfor oppfatningen av selvet.

En gruppe defineres som to eller flere individer som relaterer og identifiserer seg med hverandre. Denne relasjonen medfører gjensidig forventning og ansvar. Sosial identitetsteori omhandler menneskets tendens til å dele grupper inn i inn og utgrupper. En identifiserer seg men egen inngruppe og deevaluerer egen utgruppe. En prosess som medfører utgruppe-homogenitetes effekten. En utgruppe ses som homogen, mens en inngruppe ses som heterogen. Et studie belyser effekten i en konkret situasjon. Skoleelever som besøkte et museum fikk vite hvilke andre elever som likte samme bilde som dem. Det viste seg at 9/10 elever delte ut flere poeng (tilsammen 25) til elever som likte samme bilde. Etter utdeling av poeng kunne elevene levere inn poengene og få en pris.

Kulturer bidrar også til gruppedannelse og konsekvenser av det. Vestlige kulturer regnes som individualistiske med fokus på et rettferdig verden fenomen og at mennesker er sin egen lyktes smed. Østlige kulturer legger mer fokus på det kollektivistiske og det å identifisere seg med egen gruppe. En gjensidighetsnorm beskriver det sosiale presset av å få og dermed forplikte seg til å gi tilbake en gave. I Japan er det vanlig å nekte å ta i mot gaver som resultat av gjensidighetsnorm. Som resultat at et individualistisk eller kollektivistisk fokus kan en bestått kjøpreprøve individualistisk attribueres ved egne evner (indre locus of control), mens kollektivistisk attribueres ved (ytre locus of control) foreldres og kjørelærerens innsats. Kvinner tenderes til å fokusere på gruppens måloppnåelse mens menn fokuserer på egne mål. Det å vektlegge egne mål fremfor det felles/gruppens beste kalles innefor sosialpsykologien for social loafing.

Gruppeneffekter kan ha en rekke positive utfall. Det å være del av en gruppe kan brukes til å bygge og opprettholde positivt selvilde. Når gruppen føler seg bra føler også gruppens medlemmer seg bra. Samme gjelder motsatt når gruppbildet og følelsen er dårlig. Det å opprettholde positiv gruppefølelse blir viktig. Den ultimate attribusjonsfeil viser til at negative utfall av gruppebeslutninger ofte årsakforklares ved utenfortående faktorer som for eksempel uflaks. Positive utfall attribueres til indre evner og egen kompetanse. Leon Festinger beskriver personers ønske om sosial sammenligning. Det å sammenligne seg med andre medlemmer i gruppen bidrar til et sunt indre miljø og en positiv indre gruppe atmosfære. Zavalloni tar for seg fenomenet gruppepolarisering i sitt eksperiment. Når en gruppe diskuterer tenderer individuelle holdninger til å polariseres, altså forsterkes. Når en rasistisk og en antirasistisk gruppe diskuterte hver for seg viste det seg individuelle holdninger var forsterket etter diskusjonen. Polarisering går altså både i positiv og negativ retning. Sosial fasilitering beskriver påvirkningen av en gruppes eller andres rene tilstedeværelse. Ved tilstedeværelse av andre forsterkes den dominante responsen. En automatisert og trent respons forsterkes, mens tilfeldige og ukontrollerte responser svekkes. En god fotballspiller fremfor tusenvis av tilskuere vil altså profetere av tilskuernes tilstedeværelse og yte bedre.

Å være del av en kult assosieres ofte med negative følger. Noe som ikke alltid er tilfellet som vist til ovenfor. Videre kommer oppgaven til å drøfte rundt og eksemplifisere negative konsekvenser av å være del av et felleskap. Ringelmann regnes som en av de første til å forske på social loafing. I et forsøk så han på menn hver for seg som kunne løfte 63kg. Åtte menn skulle da logisk sett kunne løfte 63kgx8. Dette var ikke tilfellet. Sammen viste hvert individ til bare 49% av egen effektivitet. Effekten ble senere kjent som Ringelmann effekten. Free-ride, altså det å utnytte en gruppe til egne fordeler kan unngås ved å måle individuelt bidrag til felles mål. Det viser seg at evalueringsfrykten fører til et tap i Ringelmanneffekten.

Ansvarsforvirring eksemplifiseres her som bystander-effekten. Menneskers manglende evne til å gripe inn i en situasjon. Kitty Genovese ble offentlig drept uten at noen grep inn. Forklart blir ansvarsforvirring og bystandereffekten blant annet ved deindividualisering, anonymitet, mørke og alkoholinnevrkning. Arkivanalyser bekrefter at om det er mørkt, gruppen er stor nok og gruppemedlemmene har inntatt alkohol kan en begynne å rope "hopp" til mennesker som står på en bru med hensikt om å ta selvmord. Anonymitet kan virke både positivt og negativt. Den positive siden er at det er lettere å motstå konformitetspress. Når en selv er anonym er det ekspisitte eller implisitte norm og rollepresset til en gruppe mindre effektivt. Negative sider av anonymitet eksemplifiserer Zimbardo og Diener i sine eksperimenter. Zimbardo viser i sitt ku klux klan forsøk til at kvinner gir flere elektriske støt til kvinner med en hette over hode en kvinner uten hette og med navneskilt. Diener fant ut at barn stjeler mere godis under halloween når kostymer er heldekkende og barna kommer i grupper. Påvirkning av grupper kan også føre til feilkonklusjoner. I Asch sitt konformitetstudie i 1951 fant en ut at 37% av forsøkskandidatene i et forsøk svarte åpenbarte feil på spørsmålet hvilken linje y som er like lang som linje x, dersom personene før også svarte feil. Egen fornuft og innsikt overkjøres av konformitetspresset.

Med en kort innføring i positive og negative konsekvenser at det å være del av en gruppe eller en kult kommer oppgaven nå avslutningsvis til å drøfte rundt tema gruppetenkning og ulike kjennetegn.

Janis begynte på 1970 og 1980 tallet å studere hvilke effekter gruppetenkning kan ha. Gruppetenkning defineres som at gruppens selvakt overgår realistisk konfliktløsning. Gruppetenkning i en kult oppstår som regel av en ambivalent og isolert gruppe med en retningsgivende leder. Kjennetegn ved slike grupper er ensartethet, oppfattelse om gruppens rett og at gruppen regnes som sneversynt. Oppfattelse av gruppens rett bygger på troen om korrekthet av gruppens indre moral. Når en gruppe er sneversynt underbygger dette stereotypiske og homogene syn om andre grupper. Illusjon om ensartethet setter gruppelederens suverenitet så høyt at alternative meninger undertrykkes. Under Adolf Hitles sitte tredje rike rapporterte vitner i etterkant av krigen at det ble helt stille i rommet da Hitler entret. Videre fører selvsensur til at personer undertrykker indre behov om motisgelse. Konformitetspresset bidrar til å lette på presset om å faktisk ønske å sei noe som ikke står i stil med gruppens mening. Bindguards beskytter og siler ut uakseptable innspill.

Om gruppetenkning står så sterkt kan det virke vanskelig å motvirke innflytelse av negative gruppeeffekter som kan være tilfellet i kult. Enkelte politiske styrer kan sammenlignes med kult. Da G.W.Bush var president i

USA og sto i strid med Saddam Hussein sitt terrorregime var begge bruppene ambivalente, sneversynt og drevet av en overordnet retningsgivende leder. Slikt kan føre til konklusjoner som står i strid med sunn fornuft og hindre alternative innfallsvinkler. For å unngå dette er det viktig å jobbe etter prinsippet "to hoder tenker bedre enn ett". Ved å dele gruppen inn i mindre grupper og åpne for kommentarer fra utsiden kan en forhindre gruppepolitisering i negativ retning slik det har vært tilfelle i scientology kulten. Videre er det viktig at en vektlegger tålmodighet, innsikt, læring og samarbeid fremfor raske og stressede konklusjoner som bygger på behov for makt, penger og økt innflytelse. Dette har vist seg som problematisk i de fleste lands innen og utenrikspolitikk. En kan altså se kult og gruppepresset som støttet av sosiale behov og biologiske behov for tilhørighet, derunder evolusjonsteorien. Heldigvis er det slik at kognitive prosesser lar mennesket evaluere og tenke over eksplisitte holdninger. Til en viss grad kan en avgjøre selv hvilke holdninger (påvirket av kult) som manifesterer seg som atferd. For å motstå populistiske politiske retninger slik en ser i USA akkurat nå er det viktig at holdninger linkes konkret opp mot atferd, at en passer på å regulere innvirkning av det ytre og at en jobber med å bevisstgjøre implisitte motiver.

Oppgave 3:

Sosialpsykologi defineres som det vitenskapelige studiet av hvordan mennesker tenker om, påvirker og forholder seg til hverandre. Fordommer defineres som forutinntatte holdninger om en gruppe mennesker. En holdning er en indre mening eller tro om et fenomen, en person eller en situasjon som spiller inn på menneskers atferd. Holdninger medfører en beredskap og predisposisjonerer til respons. Fordommer bygger på stereotypier, antagelser om attributtene i en gruppe. Et eksempel på en stereotypi kan være følgende: Alle nordmenn går på ski. Fordommer kan videre føre til diskriminering. Negativ atferd mot et individ eller en gruppe mennesker. De vanligste formene for diskriminering utarter seg mot sex (sexisme) eller rase (rasisme)

Denne oppgaven kommer til å drøfte rundt biologiske og kognitive mekanismer som ligger til grunn for dannelsen av fordommer. Konkrete eksempler vil bli satt inn i historisk kontekst. Videre fokus blir på å beskrive mekanismer som opprettholder fordommer og diskriminering. Hvordan en kan endre slike mekanismer og viktigheten av det blir greid ut om i avslutningsdelen.

Mennesket har beviste og ubeviste indre holdninger. Dual attitude system referer til eksplisitte og implisitte holdninger. Eksplisitte holdninger som ligger på en persons bevissthet beskrives som dynamisk, lettere å endre. Implisitte holdninger regnes som ubeviste, stabile over tid og vedvarende.

Til grunn for fordommer ligger ulike biologiske mekanismer. Denne oppgaven kommer til å ta for seg evolusjonsteoretiske forklaringer, sosial identitetsteori og inn-gruppe bias. Evolusjonsteorien forklarer viktigheten av det å tilhøre en gruppe. For at et individ skal kunne overleve og videreføre gener avhenger det av adaptive egenskaper som arves videre til neste generasjon. Slike adaptive egenskaper er blant annet

fordommer. Fordommer sikkrer mot utenforstående grupper og ivaretar egen gruppes sikkerhet. Å holde avtand til utenforstående grupper leder videre til større utvalg av seksualpartnere i egen gruppe. Sosial identitetsteori beskriver mekanismen der mennesker deler hverandre inn i inn og utgrupper. Et individ identifiserer og sammenligner seg med egen inn-gruppe og deevaluerer utgruppen. Dette fører til inn-gruppe bias, det å sette sin egen gruppe i et fordelaktig lys. Tajfel eksemplifiserer fenomenet i et eksperiment. Skoleelever identifiserer seg i større grad med elever som har blitt kategorisert i samme gruppe som dem ut i fra myntkast. Videre viser forskning til at soldater vendt hjem fra krig knytter sterke bånd og holder vennskap livet ut. Et resultat av gruppedannelse og et felles mål eller kampen mot en ytre trussel. Om soldater i samme patrulje hadde mistet livet viste det seg at inngruppen stod enda sterkere.

Videre fokuserer sosialpsykologisk forskning på ulike kognitive mekanismer som forårsaker fordommer og diskriminering. Mennesket kategoriserer verden. Målet er å se verden på en enkel systematisk måte som gir en subjektiv indre følelse av kontroll. Tidlige psykologiske retninger som for eksempel gestaltpsykologien beskrev fenomenet under navnet minimumsprinsippet. For å kategorisere bruker mennesker skjema. Et skjema generaliserer og predikerer. Ulike objekter, tema og holdninger blir plassert i samme kategori. Priming beskriver prosessen der slik kategorisering i form av skjema finner sted. Når en hører ordet "brannbil" assosierer en ofte ordet med fargen "rød". Et resultat av at ordet og fargen antageligvis tilhører et felles indre skjema. Algoritmer og heuristikker effektiviserer arbeidsminnet og letter på kognitive prosesser. Heuristikker lar mennesket komme frem til automatiske sluttninger som ofte, ikke alltid stemmer overens med passende handling i en gitt situasjon. Heuristikker som bygger på fordommer kan føre til feil. En slik feil er utgruppe-homogenitets effekten. Det at en utgruppe ses som homogen, mens egen inngruppe ses som heterogen. Utgruppe-homogenitets effekten kan forhindres ved å møte seg med utgrupper. Ofte er det slik at inn og utgrupper deles av store geografiske avstander. Noe som resulterer i at en i hovedsak ser mennesker som ligger en selv i både ytre og indre. Egen rase bias beskriver fenomenet der mennesker lettere ser forskjeller på mennesker av egen rase. Utgruppe-raser virker mer homogen.

Fordommer stammer ofte av emosjonelle kognitive kilder. Når frustrasjon oppstår som resultat av blokkert målrettet atferd fører dette ofte til aggresjon. Scapegoat theory beskriver følgende fenomen: om kilden for den oppståtte aggresjonen ikke kan identifiseres ledes den indre spenningen ofte til utgrupper. Etter 1. verdenskrig lå Tyskland i ruiner. En nasjon som led av sult, fattigdom og en økonomisk krise søkte i følge sosialpsykologien etter et ytre gruppe å legge skylden på. Jøder som stort sett jobbet med økonomi og generelt beskjefte seg med høytstående yrker ble etterhvert klandret for den tyske selv påførte krisen. Frem til 2. verdenskrig fulgte en lang prosess av deindividualisering av jøder i Tyskland. Ved foot in the door prinsippet ble folket litt etter litt brytt ned fra å være mennesker til det senere Hitler beskrev som "rotter". Resultatet står i historiebøkene. Mer enn 6 millioner døde.

Konkurransen kan føre til fordommer og aggresjon. Realistisk gruppekonfliktsteori beskriver at konkurransen blir spesielt stor når grupper konkurrerer om ressurser. Grupper med lik sosioøkonomisk status tenderer til en lavere aggresjonsnivå. Når grupper er av lik sosioøkonomisk status oppfattes det ofte som urettferdig at den

ene gruppen har mer enn den andre. Folkemordet i Rwanda illustrerer et konkret eksempel. Millioner av tutsier og tutsier slaktet hverandre, mens resten av verden forble passiv.

Ulike kilder bidrar til at fordommer opprettholdes. Selvoppfyllende profetier illustrere ett eksempel. Fordommer som virker selvbekreftende fører til at person x går inn med en holdning om person y. Person y merker så holdningen og atferden til person x og regerer på en gitt måte. Holdningen til person y oppfattes så av person x og ofte resulterer dette i en bekreftelse av den opprinnelige holdningen til person x. Å forhindre slike selvoppfyllende holdninger er ofte ikke uintensjonelle. Implisitte fordommer er vanskelig å endre, mens eksplisitte lar seg jobbe med. Stereotype trussel beskriver prestasjoner som resultat av egne og sosiale meninger bygget på stereotypier. Et forsøk som undersøkte menn sine egenskaper og evner i golf konkluderer med følgende. Når forsøket ble presentert som en test for å undersøke idrett intelligens gjorde mørkhudete menn det bedre. På den andre siden gjorde hvite menn det bedre når forsøket ble stemplet som akademisk intelligens. Konformitet refererer til det å følge en gruppes eksplisitte eller implisitte normer. En norm er det som regnes som "normal" godkjent atferd innenfor en gruppe, et samfunn eller et land. En rolle er summen av normene for en gitt rolle. Konformitetspress kan altså ses som det ofte implisitte gruppekravet om til en rolle. "The easy way" i USA på 1950 og 60 tallet belyser fenomenet. Majoriteten fulgte den politiske strømmens konformitetspress og det som ble ansett som godkjent atferd. På den andre siden stod kampen for de svartes rettigheter.

Tilgjengelighetsheuristikker fører ofte til feilslutninger. Det som ligger lettest tilgjengelig på langtidshukommelsen lar seg lettest gjennhente. Serieposisjonseffekten belyser at det som har blitt innlært først og sist ligger lettest tilgjengelig. Etter 9.11 terrorangrepet i New York var det mange amerikanere som ikke turte å ta fly lenger og gikk over til mer bilkjøring. Noe som står i strid med faktabasert statistikk. Bilkjøring er farligere enn å ta fly. Videre førte stadige oppdateringer fra medier om at terrorister i hovedsak er muslimer til en indoktrinering hos det allmenne folk. Slike antagelser går ofte over til meninger og holdninger om hele grupper. Ofte er det vanskelig å endre slike holdninger. Grunnen er en stadig oppdatering fra mediene sin side. En får alltid ny informasjon som bekrefter gammel informasjon. Self serving bias beskriver den kognitive mekanismen lar mennesker fokusere på informasjon som bekrefter egen informasjon. Det gjelder både falsk og korrekt informasjon. Informasjon som allerede er innlært opprettholder seg selv uavhengig av kvalitet.

Atribusjonsforskning fokuserer på hvordan mennesker årsaksforklarer andre. Den fundamentale attribusjonsfeilen beskriver at en har en tendens til å vektlegge disposisjonelle egenskaper fremfor situasjonelle. Linket opp mot et rettfærdig verden fenomen kan konsekvensene være alvorlig. Slaveeiere i USA så som resultat av sin vestlige kultur og oppvekst individer som et resultat av egen innsats og individuelle forklaringer. Det var slavers egen skyld at de var late og måtte arbeide for mer privilegerte hvite menn. Kognitiv dissonans utledet av Leon Festinger i 1957 beskriver hvordan blant annet slaveeierne opprettholdt sine egne fordommer. Atferd og handling ble ofte kontraster. Oppfattelsen av seg selv som en oppegående snill person stod i strid med egen oppsvert atferd som for eksempel å piske slaver. Festinger jevnet da at en lettere endrer indre holdning enn ytre atferd. "Slavene fortjener dette på grunn av en ufordelaktig

pigmentforandring i huden". Et annet eksperiment belyser kognitiv dissonans. Personer som får 1 dollar som belønning for å utføre en kjedelig simpel oppgave har mer glede av oppgaven enn personer som får 10 dollar for å utføre samme kjedelige oppgave. En endrer indre holdning til egen fordel.

Oppgaven har til nå sett på biologiske og kognitive kilder som opprettholder fordommer. Videre har ulike eksempler for opprettholdene mekanismer blitt kildret. Det er viktig å understreke groteskheten bak mange av forsøkene og forklaringene. En ser at flesteparten av eksemplene i teksten er satt inn i rasekontekt. En debatt som egentlig burde ses som overflødig mener undertegnede. Likevell er det slik den dag i dag at fordommer og diskriminering eksisterer i beste velgående, selv om det har blitt bedre på mange plan. For å fokusere på videre positiv utvikling er det viktig at en vektlegger samarbeid fremfor konkurransen. Det å samarbeide med både inn og ytrugger fjærner fordommer og tilrettelegger for et mer heterogent syn på mennesker som lar alle individer stå i sitt eget særpreg. Historien viser til grufulle eksempler, men videre historie kan ved hjelp av tidligere forkling, lærdom og ren fornuft utvikle seg til det bedre.

DEL 2 Personlighetspsykologi

DEL 2 - Personlegdomspsykologi

Kandidaten skal svare på 2 av 3 oppgåver.

Du må svare tilfredsstillende på både oppgåvene for å få greidd på eksamen.

Hugs å merke tydeleg kva oppgåver du vel å svare på.

1. Diskuter fire kjelder til data om ein person sin personlegdom.
2. Beskriv ein viktig trekkteori og metodane som vert brukt av personlegdomspsykologar i å identifisere dei viktigaste trekka.
3. Åtferdsgenetiske metodar: Drøft korleis åtferdsgenetikarar identifiserer personlegdom og individuelle skilnadar hos menneske og dyr.

Svar på 2 av 3 oppgåver her:

LEVERING

Oppgave 2:

Personlighetspsykologi defineres som det vitenskapelige studiet av relativt varige og stabile trekk som påvirker menneskers interaksjon og tilpasning til miljøet. Det disposisjonelle domenet kategoriserer og deler trekk inn i ulike taxonomier. Trekk kan ses som kausale eiendeler, altså: et trekk ligger disposisjonelt til grunn for et individs personlighet. Trekk kan også ses som deskriptiv informasjon. Om en persons atferd assosieres med beskrivelser av et gitt trekk kan trekket brukes til å beskrive personen.

Alle mennesker er på en måte lik alle, noen eller ingen mennesker som har levd, lever eller kommer til å leve. Det første analysenivået av mennesket beskriver den menneskelige natur. Darwin sin evolusjonsteori tar sikte på å forklare mennesket ut i fra et slikt ståsted. Freud's psykoanalyse gir et mer kontroversielt ståsted rundt menneskets natur og utviklingen av personlighet. Gruppe og individuelle forskjeller er den andre nivået. Det siste nivået er det idiosynkratiske med mål om å forklare hva som gjør hvert enkelt individ unikt. Det disposisjonelle domenet tar sikte på å forklare gruppe og individuelle forskjeller.

Denne oppgaven kommer til å greie kort ut om forhistorien og fremgangsmåten for å komme frem til ulike trekk. Videre kommer oppgaven til å fokusere på oppgavelyden og beskrive 5-faktor modellen, fordeler og ulemper ved modellen og skrive om hvordan en måler ulike trekk. I siste delen av oppgaven står stabilitet og endring av trekk sentralt. Som avslutning vil det kort bli gjort rede for et alternativt ståsted til trekkteoretikerne, nemlig situasjonismen.

I 1937 brukte Allport en leksikalsk tilnærming for å komme frem til trekk han så som inkodet i det dagligdagse språket. Ved å filtrere ut mange tusen adjektiv fra den engelske ordboken la Allport grunnlaget for de første ordene som assosieres med trekk. Spearman's faktoranalyse var en statistisk tilnærming. Målet var å samle sammen trekk i mindre korrelerende klynger. Utfiltreringen av trekk fra Allport via Spearman ble for første gang redusert til fem grunnleggende trekk av Fiske. Tupes beskrev den første 5-faktormodellen som ligner mest på den i dag.

Andre trekkteoretiske tilnærminger har blitt foreslått. Cattells 16 faktormodell er den eneste som konkret har med faktoren intelligens. Wiggins sirkumplekse setter det sosiale i fokus og Eysenck fokuserer med sine tre supertrekk på det biologiske (arvelige) og om ulike strukturer i hjernen kan ligge til grunn og som disposisjon til ulike trekk.

5-faktormodellen regnes som den mest valide, repliserte og brukte faktormodellen. De fem faktorene deles inn i ekstroversjon, medmenneskelighet, planmessighet, emosjonell stabilitet og åpenhet. Ekstroversjon beskriver menneskers vilje til å inngå i intimer sosiale interaksjoner. Det ses om fordelaktig å knytte nye vennskap. Høy skår i ekstroversjon korrelerer med å trives i jobbsetting og vektlegge samarbeid fremfor individuell oppnåelse. Medmenneskelighet kan ses som varm og empatisk vs. kald og kynisk. Mennesker med høy skår i medmenneskelighet regnes som gode lyttere og legger vekt på å ta hensyn til andres behov. Konfrontasjoner ønskes unngått. Planmessighet handler om å ha kontroll og oversikt over sitt eget liv. Skole og jobbprestasjoner korrelerer med høy skår i planmessighet. Måloppnåelse regnes som mer sannsynlig. Lav skår i planmessighet korrelerer med risikoatferd i sexliv ved nedvurdert fokus på kondombruk. Emosjonell stabilitet ses som sensitiviteten i nervesystemet. Arv og gener står i samspill med ytre påvirkning fra miljøet. Lav skår i emosjonell stabilitet samvarierer med urasjonelle kognitive prosesser. Åpenhet er den mest omdiskuterte av de fem faktorene. Høy skår i åpenhet samvarierer med å resie, oppleve nye ting og prøve noe nytt som for eksempel å smake på ukjent mat. Åpenhet regnes også som en faktor for om mennesker følger egne drømmer eller konkret om en velger å ta en tattovering.

5-faktormodellen viser seg å være reliabel og valid over flere kulturer og ulike språk. For å måle trekkene utviklet Costa & McCrae NEO-PIR, et standardisert spørreskjema. Spørreskjemaet ble kritisert for undersøkelser av for få trekk. Som resultat ble modellen utvidet med seks underliggende trekk. NEO-PIR måller alle disse 30 trekkene. 5-faktor modellen kritiseres som nevnt ovenfor for åpenhet. Det er uenighet i hva som kan regnes som åpenhet og om kanskje intelligens slik Cattell bruker trekket hadde passet bedre. Videre problematiseres hva intelligens egentlig er. Skal en se det som Piaget. Kognisjon er intellektuell

adapsjon. Om en ser det slik kan det oppstå problemer med å teste ulike kulturer og språk. Intelligens ses, regnes og defineres forskjellig verden over.

Videre forskning på trekkteori har fokusert på om trekk kan regnes som stabile eller i endring. Ut i fra definisjonen ser en trekk som stabile. David Sears kom frem til at stabiliteten av trekk er på topp rundt 50 års alderen. Ulike betoder har blitt brukt til å utdype antagelser og meninger rundt stabilitet og endring.

Koherens beskriver trekk som stabile disposisjonelle eiendeler som ligger til grunn for ulik atferd i ulike tidsperioder og situasjoner. Som åtte åring velger Ole å stjele lekebil til en kompis. Som 25 åring har trekket som ligger til grunn for denne atferden manifestert seg på en annen måte. Ole velger nå å prøve seg på unge damer med fast partner. Koherens viser altså til at trekk kan regnes som stabile. Gjennomsnittsnivå stabilitet ser på stabiliteten i en populasjon som helhet. Modningsprinsippet viser til at ekstroversjon og åpenhet går ned med alder, mens emosjonell stabilitet, planmessighet og medmenneskelighet går opp. Modningsprinsippet understreker altså en lite stabil trekkteori.

Rankordenstabilitet fokuserer på stabiliteten til individet. Om et individ er topp 10% i ekstroversjon på slutten av videregående vil samme person i samme gruppe fortsatt være topp 10% i en lder av 40 år.

Rankordenstabilitet blir kritisert for bruken av kryss-seksjonelle data. Målinger blir utført et fåtall ganger av ulike forskere, Resultatet mener mange er en begrensning for validitet. Optimalt ville det vært å longitudinelle studier der en med jevne mellomrom måler skår av trekk. Målinger foregår over lange tidsperspektiv, gjerne fra barn og til voksen. Vanskeligheten med slike målinger er kostnad og arbeidsmengden.

Forskere innenfor endring og stabilitetsforskning blir kritisert for bekreftelses-bias. Siden trekk defineres som stabile har fokuset ligget på å bekrefte stabiliteten til trekk i stedet for å legge til rette for resultat som motbeviser og støtter en mulig endring. Ut i fra dette kan en konkludere med at forskningen på trekk og endring av trekk er mangelfull på mange områder.

Walter Mischel så trekk generelt som lite egnet til å predikere atferd. Mischel mente at en måtte se som situasjonen som utslagsgivende. Atferd = situasjon x personlighet. Videre mener forskere at mennesker tenderer til å oppsøke situasjoner som bekrefter egen personlighet (selvbekreftende bias). Dette skaper ut i fra en kausal innfallsvinkel på trekk og personlighet en gen-miljø korrelasjon. Barn som er idrettsanlagte vil i større grad bli støttet på idrettsfronten enn barn som ikke er idrettsanlagte. Videre er korrelasjonen passiv, rektiv eller aktiv. En aktiv korrelasjon handler om at en person som skårer høyt på for eksempel sensasjonsøking tenderer til å oppsøke aktiviteter som står i stil med trekket (fallsjermhopping). Individet oppsøker altså et miljø som resultat av en indre tilrettelagt kausal egenskap. Press fra miljøet bidrar videre til atferd. Motivasteoretikere beskriver dette som alfa eller betapress. Det objektive alfrapresset er det ytre ekspiliste, mens det subjektive betapresset tolkes forskjellig fra person til person. En situasjon regnes videre som sterk eller svak. I en sterk situasjon aggerer de fleste menneskene likt, mens i svake ambivalente og abstrakte situasjoner åpner situasjonen for interpretasjon basert på individet. Svake situasjoner egner seg derfor spesielt for å måle personlighet. Roschack ink test innenfor lar personer

bedømme tvetydige bilder og skårer etter det uttalesler opp mot personlighet. TAT-testen lar personer dikte opp historier til ulike bilder og skårer deretter ord for ord opp mot ulike forklaringsmodeller til tolkningen basert på personens indre. Nyere forskning konkluderer med at trekk må ses som mer gjennomsnittlige forklaringer for personlighet. Konkrete handlinger lar seg dårlig forklares av konkrete trekk og motsatt. Fokus bør ligge på både trekk, atferd og situasjon.

Trekkteori, derunder 5-faktormodellen viser altså til både positive og negative sider. Det er likevel viktig å understreke viktigheten av modellen. Både i skole, jobb, hele og utdannings sammenheng har trekkteorien vist seg som et viktig verktøy for personlighetspsykologiene.

Oppgave 3:

Personlighetspsykologi defineres som det vitenskapelige studiet av relativt varige og stabile trekk som påvirker interaksjon og tilpasning til miljøet. Det biologiske domenet fokuserer på samspillet mellom biologiske system, fysiologiske elementer og tanker, følelser og atferd. Målet til psykologisk genforskning er å identifisere årsaker til individuelle forskjeller forklart ved samspill mellom gener og miljø.

Denne oppgaven kommer til å beskrive ulike forskningsmetoder for å forske på geners innvirkning på personlighet, utdype ulike funn, drøfte rundt nature-nurture debatten og til slutt se på om mennesket er fanget og kontrollert av miljøet og geners påvirkning eller om en står fritt til å velge selv.

Genomet er det komplette settet av gener mennesker har. Mennesker har mellom 20 og 25 000 gener festet på 23 kromosonpar. Gener regnes som kausale og indirekte innvirkende på fysiologiske og personlighetsforskjeller. Arvelighet ses på som observert fenotypisk varians forklart ved genotypisk varians (variens i gener). Arvelighet kan altså settes opp som følgende formel: $A = GV/FV$. Nature-nurture debatten forgår på populasjonsnivå og sikter på å kunne forklare det komplekse samspillet mellom gener og miljø. Hva bestemmer hvilke egenskaper og observerbare egenskaper i fenotyp. Forskning viser at høyde korrelerer 0.80 med gener, mens kroppsvekt er 0.50. Genforskning står videre ovenfor en ideologisk bekymring som begrenser forskningen. Heldigvis kan en si. Eugenikk referer til menneskelig genmanipulasjon. Målet er i slike tilfeller ofte å dyrke frem den "perfekte" idelle rase. Forsøk som ble utført i blant annet Auschwitz under 2. verdenskrig. Resultaten var fatale og illustrerer den barbariske siden av mennesket jakt på viten.

I dag fokuserer en på fire ulike metoder for å studere samspill mellom gener og miljø: selektiv avl, familistudier, tvillingstudier og adopsjonsstudier.

Selektiv avl tar sikte på å dyrke frem dyr med fordelaktige egenskaper. Ofte er dette gemytt eller fysikk. Noe som kan observeres i dyrefekting i spania. Fordeler med slike metoder er at en kan undersøke arvelighet til en viss grad. Ulempen er at en kun kan observere trekk som er høyt arvelige og at diverse etiske problemstillinger hindrer forskning. Familistudier ser på den nære familien. Søskener deler 50% av gener

mellom hverandre og 50% av genene med mor og far. Slike studier viser seg å gi relativt gode tall for arvelighet. Om aggresjon er arvelig vil individer som deler et større antall gener skåre høy på aggresjon. Forskning viser at aggresjon er arvelig. Aggresjonen og testosteronnivå hos en far vil altså kunne si noe om aggresjon hos sønnen. Ulempen med slike studier er at familien også deler miljø. Det blir altså ikke mulig å skille gener og miljø.

Tvillingstudier sammenligner tvillinger. Tvillinger deler 100% av genene. Monozygote tvillinger stammer fra samme egg og sædcelle som senere har delt seg. Dizygote tvillinger stammer fra forskjellige egg og sædceller. Om Monozygote tvillinger er mer like en dizygote tvillinger kan en sette arvelighet opp med følgende formel: $A = 2(mz - dz)$. Tvillingstudier viser seg å gi gode tall for arvelighet. Equal environment assumption sikter på ulempen av tvillingstudier. Tvillinger behandles ofte mer likt en andre søsken. Noe som fører til bias i forskningen. Adopsjonstudier ser på adopterte barn sammenlignet med adoptivforeldre og/eller biologiske foreldre. Slike studier viser seg å være den best måten å finne ut av personlighetsforskjeller forklart ved gener eller miljø. Fordelen er at en unngår equal environment assumption. Krtikk mot slike studier dreier seg rundt representativitetsantakelser. Kan en regne adopterte barn og deres foreldre som representative for hele befolkningen. Adopterte barn blir ofte adoptert av foreldre med høyere sosioøkonomisk status enn gjennomsnittet i et samfunn. Eneggede tvillinger vokst opp separat viser seg å være spesielt verdifulle. Minnesota Twin Studies illustrerer et forsøk der en sammenlignet tvillinger som hadde bodd adskilt hele livet. Det viser seg at tvillinger som ikke har hatt kjennskap til hverandre deler både felles trekk, interesser og egenskaper. Noe som understreker viktigheten av arvelighet.

Funn fra ulike metoder viser til en moderat stabilitet av blant annet personlighetstrekk basert på gener. DE fleste trekkene i 5-faktormodellen korrelerer 0.50 med gener og miljø. Interesse har spesielt dreid seg rundt ekstroversjon og nevrotisme. Holdninger og referanser korrelerer også moderat. Ofte ligger tro og tradisjon rundt 0.50, men selve utførelsen (det å gå i kirken) ligger på 0.12. Det har ikke blitt identifisert et konkret gen som kan assosieres med holdninger. Alkohol og tobakksbruk regnes seg som atferdsmanifestasjoner av ulike trekk. Sensasjonssøking viser seg å korrelere med drikking. Andre undersøkelser viser til at både alkohol og tobakk skårer rundt 0.50.

Det viser seg at gener ligger til grunn for mellom 0.30 og 0.50 av forklaringene til personlighetsforskjeller. Enkelte forskere mener dermed at personlighet kan forklares 0.50 til 0.70 påvirkning av miljøet. Mennesker utsettes for to ulike typer miljø. Felles/delt miljø refererer til et miljø som påvirker søsken på samme måte. Familiehemmet og bøker i husholdning er et slikt eksempel. Det unike miljøet medfører forskjellig påvirkning på tvers av søsken. Individuelle lærere og vennekretser er unike miljø. Skår i nevrotisme og ekstroversjon korrelerer høy med påvirkning av det unike miljøet.

Gen og miljø varierer sammen i interaksjon eller korrelasjon. I gen-miljø interaksjon fører ulik genotyp i lik situasjon til ulik atferd. En ekstrovert velger å bli på en høylytt fest, mens en introvert person velger å forlate festen. Eysenck beskriver dette som et resultat i ARAS (retikulære aktiveringssystem i hjernen). Senere forskning viser at individet har like base-line (equilibrium), men reagerer forskjellig til moderat stimuli. Gen-

miljø korrelasjon handler om at tilretteleggelse for genotyp. Foreldre tilrettelegger for barns genotyp. Passiv korrelasjon beskriver fenomenet av at barn får tilrettelagt både gener og miljø, men velger å forholde seg uinteressert. Reaktiv interaksjon beskriver foreldrene reaksjon til ulike genotyp. Barn som smiler og forholder seg rolig vil bli møtt på en annen måte av foreldre enn barn som gråter og virker temperamentsfull. Aktiv gen-miljø korrelasjon handler om at et individ oppsøker et miljø som tilrettelegger og tilfredstiller generens disposisjon. Ekstroverte mennesker med høy skår i sensasjonssøking vil søke grupper der aktiviteter med høy puls og adrenalin står i fokus. Fjellklatring eller lignende.

Molekylærgenetikk har ved assosiasjonsmetoden fokusert på å identifisere trekk som kan forklares og assosieres med spesifikke gener. Det viser seg at D4DR-gener er assosiert med novelty-seeking. Videre er det å knytte gener opp mot konkrete trekk et åpent fagfelt som har mye å hente.

Gener er altså ikke selvvalgt og ligger til rette ved første gen-miljøinteraksjon. Hvordan samspillet mellom disposisjonelle gener og kausal påvirkning av miljøet påvirker menneskers utvikling av personlighet har blitt drøftet og eksemplifisert ovenfor. Hva som er viktigst er vanskelig å si. Både gener og miljø spiller inn på hverandre. Miljøet kan enten støtte eller motvirke gener. Videre er det sentralt å vene at utdanning, erfaring og læring former og bidrar til menneskers utvikling av personlighet. Piaget så på det som at barn blir født som små forskere med en interesse om å oppdage verden. Humanismer fokuserer på den egne frie viljen. En har en konstant indre drift til å oppnå eget individuelt potensial. Selv om både gener, erfaringer og miljø kan virke både positivt og negativt er det individet selv som bestemmer hvilket liv en ønsker å føre. Et synspunkt som står i sterk kontrast med behaviorismen. Turheimer utdyper debatten med å hevde følgende "individuelle forskjeller blir i stor grad forklart av påvirkning utenfor familiær kontekst eller gener" En antagelse som understreker viktigheten til det unike miljøet.
